

Reiki

The Transmigration of a Japanese Spiritual Healing Practice

De Transmigratie van een Japanse Spirituele Heelwijze

Deze tekst is een samenvatting van het proefschrift behorend bij het promotieonderzoek uitgevoerd door Jojan L. Jonker in de periode 2011-2015, en namens de Radboud Universiteit Nijmegen begeleid door promotor prof. dr. P.J.C.L. van der Velde en copromotor dr. F.P.M. Jespers binnen de faculteit Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen. Het proefschrift is in het openbaar verdedigd op vrijdag 12 februari 2016 te Nijmegen.

Reiki in Nederland

In Nederland is Reiki binnen de gezondheidszorg bekend als een alternatieve of additionele geneeswijze en bij Reiki-beoefenaars als Japanse (spirituele) heelwijze. De auteur duidt Reiki als holistische spiritualiteit en ziet het als mogelijk onderdeel van *mainstream spirituality* voor personen die zichzelf beschouwen als ‘spiritueel maar niet religieus’. De vier meest bekende en in het oog springende kenmerken zijn het energetisch inwijdingsritueel dat toegang verschaft tot en het gebruik van een vermoede helende universele levensenergie, de techniek van handoplegging waarmee deze energie wordt overgedragen of toegediend aan zichzelf of een ander, het gebruik van symbolen met bijbehorende ‘mantras’, en vijf leefregels die een richtlijn bieden voor een moreel en ethisch leven. Het gewenste doel van Reiki is healing in brede zin van het woord. Dit kan variëren van verlichting en genezing van fysieke klachten, tot stressreductie, en door persoonlijke ontwikkeling tot meer in balans komen en spirituele groei.

Korte geschiedenis

In 1922 bestijgt een Japanner, Mikao Usui (1865-1926), de berg Kurama in de buurt van Kyoto, Japan, voor een meerdaagse meditatie en vastenperiode. Na 21 dagen wordt hij geraakt door een transcendente realiteit, beëindigt zijn retraite en realiseert zich dat hij met handoplegging healing kan verrichten. Hij noemt deze heelwijze Usui Reiki Ryōhō (kortweg Reiki), behandelt mensen en leert mensen dit zelf te beoefenen. In 1926 overlijdt hij en op dat moment zijn er rond de 2.000 personen die een cursus Reiki hebben ontvangen en heeft hij rond de twintig personen opgeleid tot Reiki-leraar (Reiki Master). In de transmigratie van Reiki speelt één van de belangrijkste studenten en Reiki Masters van Usui, Chujiro Hayashi (1880-1940) een hoofdrol, want in de jaren dertig bezoekt een Japanse vrouw, Hawayo Takata (1900-1980) geboren en wonend op Hawaï, Japan en komt daar in aanraking met Hayashi en Reiki. Zij brengen het naar Hawaï en Takata start daar met het geven van behandelingen en cursussen. Al eind jaren veertig breiden haar activiteiten zich uit naar het vasteland van de Verenigde Staten en Canada. Aan het einde van haar leven heeft ze 22 (of meer) Reiki Masters opgeleid en talloze mensen Reiki geleerd. In de jaren tachtig komt de verspreiding in een stroomversnelling en kan gesproken worden van een globalisering waarbij in 1984 Reiki in Nederland is geïntroduceerd.

Onderzoeksvraag

Hoe kan het dat in een betrekkelijk korte periode een typisch Japanse *New Religious Movement*, nieuwe religieuze beweging of spirituele heelwijze een weg vond uit Japan naar Hawaï en het vasteland van Noord Amerika, zich vervolgens kon verspreiden over tientallen landen in de wereld waaronder Nederland en (binnen het domein van religiestudies) gekenmerkt wordt als holistische spiritualiteit? Deze vraag laat zich in 2011 niet zo eenvoudig beantwoorden omdat er op dat moment geen wetenschappelijke literatuur is die de transmigratie beschrijft van specifieke Japanse heelwijzen naar Nederland vanuit het gekozen perspectief spiritualiteit. De onderzoeksvraag was geboren:

Hoe en waarom veranderden karakteristieke elementen van Reiki's spiritualiteit gedurende de transmigratie van Japan naar Hawaï, naar Noord Amerika, en gedurende een globalisatie uiteindelijk naar Nederland?

Onderzoeksmethode

De gekozen aanpak voor dit onderzoek vereist een definitie of model van spiritualiteit die ruimte laat voor specifieke cultuur en tijdgeestelementen en spiritualiteit kan uitdrukken voor zowel bewegingen als individuen. Het uiteindelijk gekozen analytische model omvat vijf componenten: *fundamental attitude* welke centraal staat en wordt beïnvloed en gevoed door vier componenten: *self, culture and Zeitgeist, fundamental inspiration* en *spiritual exercises*. De keuze voor dit model garandeert dat er ruimte is voor onderwerpen die vooraf al de aandacht trokken, zoals het Japanse animistische wereldbeeld, het Westerse individualisme en de vooraf herkende echo van Westerse esoterische tradities in het hedendaagse Reiki. Verder rechtvaardigt de complexiteit van het onderwerp, de transmigratie van (de spiritualiteit van) Reiki, de keuze gebruik te maken van een unieke, op dit onderwerp afgestemde combinatie van methodes en technieken uit het vakgebied van religiewetenschappen ofschoon steeds vanuit het perspectief spiritualiteit. Het onderzoeksmateriaal is verkregen vanuit verschillende bronnen. De auteur is zelf Reiki-beoefenaar sinds 1994 en Reiki Master sinds 1998, hij heeft deelgenomen aan twee Reiki cursussen gegeven door een Japanse Reiki Master, hij heeft meerdere bijeenkomsten van Reiki-beoefenaars bijgewoond, hij heeft een studiereis naar Japan georganiseerd waarbij Reiki gerelateerde plekken zijn bezocht en heeft daar ook met Japanse Reiki-beoefenaars gesproken, hij heeft veel contact en overleg gehad met drie andere promotiekandidaten (Japan, Canada, UK, ook op het onderwerp Reiki), en hij heeft uitgebreid literatuuronderzoek verricht. Omdat hij *both-sider* is, Reiki-beoefenaar en wetenschapper, doet hij geen enkele uitspraak over een vermeende werking van Reiki.

Resultaten

In de transmigratie van Reiki zijn drie redelijk scherp afgebakende periodes te herkennen: Japan in de jaren twintig tot 1945, Hawaï en het vaste land van Noord Amerika eind jaren dertig tot 1980, en een periode van globalisering sinds ongeveer 1980.

Aan de hand van de geschetste werkwijze beschrijft dit onderzoek per periode (1) de ontwikkeling van Reiki middels biografieën van hoofdrolspelers en analyseert de sociaal-culturele context waarin deze onlosmakelijk zijn ingebed. Hierbij is op kritische wijze gebruik gemaakt van elementen uit de mythische geschiedenis zoals gedragen door Reiki-beoefenaars en van elementen uit de feitelijke geschiedenis. Tevens wordt per periode het specifieke voorko-

men van Reiki's spiritualiteit uitgedrukt in karakteristieke elementen (CEs) en wordt (2) een theorie geïntroduceerd die bijdraagt tot inzicht waarom Reiki zich kan losbreken uit een sociaal-culturele context en transmigreren naar andere plaatsen en culturen. Tot slot wordt (3) de relatie tussen Reiki en Westerse esoterische tradities zichtbaar gemaakt.

(1) De resultaten van het onderzoek tonen aan dat het gekozen analytische model een adequaat middel is om spiritualiteit op een analytische wijze weer te geven en onderling te vergelijken voor zowel personen als bewegingen.

De analyse van de sociaal-culturele context behandelt enkele zaken die voor het eerst belicht worden in literatuur over Reiki. Bijvoorbeeld, nagenoeg alle literatuur over Reiki vermeldt over Hayashi niet veel meer dan dat hij een marineofficier was. Voor het eerst is er een academisch traktaat dat uitgebreid stilstaat bij de relatie tussen de *Imperial Navy*, het (opkomend) nationalisme en het Japanse Reiki in de jaren twintig tot 1945. Dit onderzoek toont aan dat meerdere hoge officieren zich met Reiki bezig hielden en dat de bedoelingen daarbij niet alleen gericht waren op fysieke heling van marinepersoneel op hun schepen maar dat Reiki waarschijnlijk ook is gebruikt voor het behartigen en bereiken van politieke, nationalistische belangen en doelen.

De spiritualiteit van Reiki in de Japanse periode is weer te geven in ongeveer 60 CEs. De meest belangrijke daarin zijn het concept *kokoro* (hoofd-hart), de reiniging daarvan of verlossing daarvoor, een training voor beheersing van de denkgeest, en een energetisch ritueel genaamd *reiju* voor een verbinding met de *reiki* energie, welke gebaseerd of geïnspireerd is op het Boeddhistische *kanjo* ritueel en het Shintō *chinkon kishin* ritueel. Deze CEs ondersteunen de zoektocht naar een ieders doel in het leven, uitgedrukt met de bewustzijnstoestand *anshin ritsumei*, als ook in het hiernamaals. Ook het bereiken van verlossing of verlichting in de vorm van *satori* middels zelf-ontwikkeling en -ontplooiing wordt tot de mogelijkheden geacht. De set van 60 CEs wordt gevolgd in het proces van transmigratie naar het Westen, en voor de tweede en derde periode worden ook ongeveer 60 CEs beschreven waarin duidelijk wordt gemaakt waarom bepaalde CEs verdwijnen of veranderen en nieuwe het levenslicht zien.

De transmigratie van Japan naar Hawaï en Noord Amerika heeft de meeste veranderingen teweeg gebracht en laat een 'verwesterlijking' zien. Duidelijk wordt gemaakt dat veel concepten die behoren tot de Japanse sociaal-culturele context zijn vervangen door Westerse concepten of helemaal niet zijn meegekomen. Eén voorbeeld is de vermeende subtiele energie die de basis vormt van de Reiki-beoefening. Mogelijk noemde Usui dit *reiki* energie en de resultaten indiceren dat Usui zich daarbij heeft laten inspireren door *ki*, *prana* (Theosofie) en Mesmer's idee van dierlijk magnetisme. In het Westen is de *reiki* energie bijna onopgemerkt geïnterpreteerd als *universele levensenergie*, een concept dat afkomstig is uit *The American Metaphysical Movement* (waaruit later ook New Age voortkomt). Typisch Japanse culturele invloeden die hebben geleid tot specifieke CEs zijn niet mee-getransmigreerd, zoals de invloed van *The Emperor System* welke heeft geleid tot Usui's keuze om enkele gedichten van de Meiji keizer op te nemen in de Reiki-doctrine. De gedichten zijn dus ook niet meer terug te vinden in het hedendaagse Westerse Reiki. Het oorspronkelijke doel van Reiki behelsde ook het bereiken van een veranderde staat van bewustzijn, *anshin ritsumei* en *satori*, en werden min of meer vervangen door concept van *metaphysical healing*, iets wat tot uiting

komt in de betrokkenheid van Takata in enkele *Metaphysical Churches*. Het belang van het 'zelf' in het Westen en het Westers individualisme leiden ertoe dat zelf-behandeling de hoeksteen wordt van Westerse Reiki stijlen waar in Japanse Reiki de behandeling van de ander voorop staat. In de Japanse cultuur geldt dat het welzijn van de ander leidt tot een beter welzijn van samenleving en staat en dus ook voor de beoefenaar.

(2) Spirituele oefeningen en doctrines benoemen niet altijd alle CEs expliciet bij hun naam indien deze behoren tot de natuurlijke habitat van de beoefenaar en verdere uitleg overbodig is. In het geval van Reiki kan voor Japanners daarbij gedacht worden aan de concepten *ki* en *kami*. Dergelijke CEs verblijven in het domein van 'het vanzelfsprekende' en blijven verborgen wat leidt tot een conceptueel vacuüm in een gegeven spiritualiteit. Er kan gesteld worden dat nieuwe stijlen van een spiritualiteit ontstaan als dat vacuüm door nieuwe beoefenaars wordt opgevuld met andere, hun wel bekende concepten die daarop lijken (*ki* → universele levensenergie). Wanneer een beoefenaar twee culturen belichaamt, één waar hij of zij Reiki heeft geleerd en een andere waar Reiki wordt geïntroduceerd, dan kan transmigratie plaatsvinden en worden 'vanzelfsprekende' onzichtbare CEs uit de ene cultuur vervangen door vergelijkbare uit de andere cultuur. Een dergelijk persoon wordt door de auteur *transmigrator* genoemd en Takata is dat in Reiki's transmigratie van Japan naar het Westen.

De auteur introduceert een theorie waarin hij drie fasen herkent in een transmigratieproces waarin het bovengenoemde vervangen van CEs door een transmigrator behoort tot de eerste fase. De transmigrator heeft zich Reiki eigen gemaakt in de ene cultuur en draagt het uit in een andere. De tweede fase behelst dat Reiki moet assimileren in de maatschappij. Het moet zich in iedere maatschappij een plaats veroveren in de relatie tussen wetenschap, religieuze en spirituele concepten en overtuigingen, reguliere gezondheidszorg, en alternatieve gezondheidszorg. De uitkomst van deze fase leidt ertoe of, en zo ja in welke mate Reiki gekenmerkt wordt als alternatieve geneeswijze. De derde fase behelst dat Reiki een gat in de markt moet weten te vullen en cliëntèle moet zien aan te trekken. Deze nieuwe beoefenaars hebben uiteraard hun eigen, gepersonaliseerde verzameling CEs. Reiki's spiritualiteit moet matchen met iemands persoonlijke spiritualiteit waardoor de interesse voor Reiki gewekt kan worden en er een bereidheid is om behandelingen te ondergaan of zelf Reiki te gaan leren.

Een opvallende uitkomst van dit onderzoek is dat tijdens de transmigratie van Japan, naar Noord Amerika, naar Nederland cliëntèle en beoefenaars vrijwel uitsluitend gevonden worden in de bevolkingslaag met Joods-christelijke culturele achtergrond ('blanken'). Tijdens deze eerste transmigratie veranderende de verzameling CEs aanzienlijk en de CEs die betrekking hebben op behandeling en beoefening werden het belangrijkste. Het doel werd holistische healing waarbij zelf-ontwikkeling nog steeds gezien wordt als het pad. Vele CEs zijn niet mee getransmigreerd en verdwenen zoals het concept *kokoro* en de invloed van de *Imperial Navy* en *The Emperor System*. Anderzijds kwamen er nieuwe CEs bij zoals enkele geheime 'mantras'. Nieuw is ook de Master-inwijding, een verbijzondering van het originele inwijdingsritueel *reiju*. Het originele ritueel (*reiju*) werd (en wordt in Japan nog steeds) uitgevoerd tijdens reguliere en periodieke (bijvoorbeeld maandelijke) bijeenkomsten. In het Westen is dit ritueel verworden tot een eenmalige *rite de passage* en is nu gekoppeld aan de drie cursussen, de drie niveaus van de Reiki beoefenaar: Reiki 1, Reiki 2 en Reiki Master. Daarmee is het ook een controlemechanisme geworden voor wie er toegang krijgt tot de gevorderde Reiki niveaus

(2 en Master). Ook valt waar te nemen dat vooral de Master-inwijding meer en meer aan autoriteit wint en een instituut op zich wordt. Een andere uitkomst van dit onderzoek is dat zelfbehandeling een belangrijker rol is gaan krijgen en nu hoeksteen is van de beoefening.

Samengevat kan gesteld worden dat slechts een handjevol CEs onveranderd door de transmigratie heen is gekomen en kunnen worden beschouwd als de essentie van Reiki. Dit lijkt een soort *ancient wisdom* te weerspiegelen, door de auteur samenvat als:

There is a subtle energy that is accessible to humans for healing purposes by the laying on of hands. [Er is een subtiele energie, toegankelijk voor mensen, die gebruikt kan worden voor healing middels handoplegging.]

Bijna alles erom heen is in de loop van de tijd geheel of gedeeltelijk veranderd, verdwenen of toegevoegd. Toch wordt dit niet als probleem gezien. Reiki komt uit een formatieve fase, ontwikkelt zich waarbij in literatuur en op websites meer en meer beschrijvingen van Reiki beschikbaar komen. In dit proces worden ook dogma's zichtbaar alsook de behoefte tot reformatie of afscheiding. Dientengevolge zijn er nu honderden Reiki-stijlen ontstaan die allen Reiki op hun eigen manier interpreteren en daarin het conceptuele vacuüm op hun eigen manier hebben ingevuld.

(3) De resultaten van dit onderzoek laten zien dat Reiki een sterke affiniteit heeft met Westerse esoterische tradities, inclusief New Age en haar opvolger nieuwe spiritualiteiten. Anders verwoordt, de spiritualiteit van Reiki en Reiki-beoefenaars bevat vele CEs die afkomstig zijn van of gerelateerd zijn aan Westerse esoterische tradities. Deze relatie is zichtbaar gedurende de gehele transmigratie van Japan tot aan Nederland en is in de hierboven gegeven tekst al tot uiting gekomen (Mesmer, *Metaphysical Churches, metaphysical healing, prana*, universele levensenergie). Een laatste voorbeeld is dat Usui vijf leefregels heeft opgenomen in zijn leringen die bijna identiek zijn overgenomen van een andere Japanner (Bizan Suzuki) die op zijn beurt geïnspireerd was door het Amerikaanse *New Thought*, ook een product van *The American Metaphysical Movement*.

Reiki volgend in het proces van transmigratie laat zien, tot slot, dat zelf-ontwikkeling meer en meer gelijkgesteld wordt aan een ontwikkeling van zelfbeschikking en zelfverwezenlijking en ingezet wordt als instrument op de persoonlijke zoektocht naar holistische healing.

November 2015

© *Lojan L. Jonker*